

Προβιομηχανικές Κοινωνίες Ι: η εμφάνιση του αστικού φαινομένου

Η εμφάνιση του αστικού φαινομένου και η δημιουργία πόλεων στην ανατολή Μεσόγειο και την εγγύς Ανατολή

Α. Σύνδεση με την νεολιθική επανάσταση

- Από έναν τρόπο ζωής που βασιζόταν στο κυνήγι και στη συλλογή καρπών μεταβαίνουμε σε έναν τρόπο ζωής που βασίζεται στην γεωργία / κτηνοτροφία και κυρίως στην σταδιακή εμφάνιση πλεονάσματος και την δημιουργία προϋποθέσεων για ανταλλαγές προϊόντων, για πληθυσμιακή πυκνωση, για εξειδίκευση και επιμερισμό αρμοδιοτήτων. Πότε; περί το 10.000 π.Χ.

- Ορισμός αστικού φαινομένου. Ποικίλα κριτήρια και κυρίως συνδυασμός αυτών. Ζητήματα δημογραφίας - Βιοτεχνικές εγκαταστάσεις - Οχυρώσεις - Μέγεθος και δομή του οικισμού - Διάρκεια ζωής του οικισμού. Μείζων προϋπόθεση η πληθυσμιακή συγκέντρωση. Το παράδειγμα της Ιεριχούς, το παράδειγμα του Catal Huyuk. Ζητήματα παραγωγής και μεταφοράς προϊόντων - Γεω-οικονομικός ντετερμινισμός; - Η αμφίδρομη σχέση πόλεως - υπαίθρου. Πόλεις και πολιτικές ιεραρχήσεις (οι ιδιοτυπίες της Μεσοποταμίας, της Αιγύπτου, της Φοινίκης, της Ιουδαίας)

Β. Συλλογική μνήμη, συνείδηση, ταυτότητα

- Πέραν των υλικοτεχνικών δομών και διαδράσεων ως προϋποθέσεων του αστικού φαινομένου, γίνεται αναφορά στο θεμελιώδες ζήτημα της συγκρότησης της συλλογικής μνήμης και της καταγραφής της. Αναφορά στο έργο και στις θέσεις του Μ. Halbwachs. Οι χωρο-χρονικές προϋποθέσεις της μνήμης - Η συσχέτιση με την ομάδα, οι τελετές, τα ημερολόγια - Η ανακατασκευή - μνημοτεχνική - σκηνοθεσία - συμμετοχή. Από τις τελετές στα κείμενα: η γραφή, ο κανόνας - επανάληψη και απόκλιση (Αριστοτέλης)

Γ. Η ελληνική πόλη [Το μάθημα δεν βασίζεται σε μία εξελικτική προσέγγιση του αστικού φαινομένου από τις απαρχές του και εξής]

- Επιστροφή στη συζήτηση περί ορισμού πόλεως: εν τέλει τα διάφορα κριτήρια που έχουν προταθεί (οχυρώσεις, μέγεθος, διάρκεια, δομή κλπ.) είναι αποτελέσματα μιας συγκεκριμένης διαδικασίας συγκέντρωσης πληθυσμού [αστικοποίηση].

- Το ζήτημα της εξάπλωσης του αστικού φαινομένου στην μεσογειακή λεκάνη: εμπορικές δραστηριότητες, η αναζήτηση των μετάλλων, η διάδοση του γραπτού κώδικα επικοινωνίας, οι αποικίες (Φοίνικες και Έλληνες, αλλά και οι Ετρούσκοι)

- Το εύγλωττο παράδειγμα της Κυρήνης (631 π.Χ.)

- Η τεκμηριωτική σημασία των καταλοίπων του υλικού πολιτισμού. Οι σχέσεις ελληνικής χερσονήσου με ανατολική Μεσόγειο. Οι μεταναστεύσεις πληθυσμών. Οι ερμηνείες των Αρχαίων: Θουκυδίδης. Η ιδεολογική χρήση των πληθυσμιακών μετακινήσεων από τους μεταγενεστέρους. Το παράδειγμα της αρχαιολογικής θέσης στο Λευκαντί της Εύβοιας

- Οι μεγάλες αλλαγές του 8ου αιώνα. Από την καύση των νεκρών στον ενταφιασμό. Ενδείξεις κοινοτικής οργάνωσης και οργάνωσης του κοινοτικού χώρου. Ο κόσμος των θεών: ναοί, μνημεία, προσφορές από ντόπιους και ξένους. Νέα πεδία κοινωνικής προβολής (κτερίσματα - αναθήματα / ταφή - προσφορά / οικογένεια -

άτομο / εντόπια κοινωνία – ευρύτερος κύκλος) => ενίσχυση της κοινότητας / χωρικές συνιστώσες στη συγκρότηση της επικράτειας - Γραφή και αλφάβητο - Η νέα κοσμοαντίληψη. Οι αποικίες και οι εξωγενείς παράγοντες στη διαμόρφωση της μητροπολιτικής κοινότητας

- Γραφή και προφορικότητα: η επική ποίηση του Ομήρου και του Ησιόδου. Η οργάνωση των κοινωνιών του Ομήρου και οι αξίες της.

Τα δεδομένα ενός νέου αιώνα: οι καλλιτεχνικές επιλογές του 7ου αιώνα. Νέα στρατιωτική οργάνωση, το παράδειγμα της Σπάρτης. Οι πολιτικοί θεσμοί και τα πολιτικά συμφραζόμενα. Οι νομοθέτες, οι νέες πόλεις

Η θεματική του μαθήματος έρχεται να ενισχύσει το πρόγραμμα σπουδών Κοινωνιολογίας με την συγκροτημένη παρουσίαση του ζητήματος των απαρχών του αστικού φαινομένου, τόσο στην ιστορική του και την κοινωνιολογική του διάσταση αυτή καθαυτή, όσο και ως κατοπτρισμός του φαινομένου, έτσι όπως αυτό πραγματώνεται κατά τις νεώτερες εποχές.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

P. Bairoch, *De Jéricho à Mexico. Villes et économie dans l'histoire*, Παρίσι 1985

R. Osborne, *Η γένεση της Ελλάδας*, Αθήνα, Οδυσσέας 2000

Fr. de Polignac, *Η γέννηση της αρχαίας ελληνικής πόλης*, Αθήνα, MIET 2000

G. Leick, *Mesopotamia. The invention of the city*, The Penguin Press 2001

Ch. Gates, *Ancient cities*, Routledge 2003

M. Halbwachs, *Η συλλογική μνήμη*, Αθήνα, Παπαζήσης 2013

J. Assmann, *La mémoire culturelle*, Παρίσι 2010